

XALQARO HUQUQIY BAZALARI: LEXISNEXIS, WESTLAW VA UNING AFZALLIKLARI

Baxodirov Kamronbek Jasurbek o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada xalqaro huquqiy axborot bazalari – LexisNexis va Westlaw tizimlarining mazmuni, imkoniyatlari hamda ularning huquqshunoslik sohasidagi ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda IMRAD uslubiga amal qilingan holda, ushbu tizimlarning tarixiy shakllanishi, texnik va funksional xususiyatlari, foydalanuvchilarga taqdim etadigan afzalliklari tahlil qilingan.

Maqolada, shuningdek, O'zbekistonda LexisNexis va Westlaw tizimlaridan foydalanish holati o'rganilib, Adliya vazirligi hamda Toshkent davlat yuridik universiteti tomonidan olib borilayotgan hamkorlik tashabbuslari haqida ma'lumot berilgan. Muallif tomonidan o'tkazilgan tahlil natijalariga ko'ra, mazkur platformalardan foydalanish O'zbekiston huquqiy tizimini raqamlashtirish, xalqaro standartlarga moslashtirish va yuridik ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi

Kalit so'zlar: xalqaro huquqiy baza, LexisNexis, Westlaw, huquqiy tahlil, raqamlashtirish, O'zbekiston.

Kirish

So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar huquqiy sohada ham chuqur o'zgarishlarga sabab bo'ldi. Dunyoning yetakchi mamlakatlarda qonun hujjatlari, sud qarorlari va huquqiy sharhlarni qamrab oluvchi elektron ma'lumot bazalari huquqshunoslik amaliyoti va ta'limining ajralmas qismiga aylandi. Shulardan eng mashhurlari **LexisNexis** va **Westlaw** tizimlarini tilga olish mumkin. Ular nafaqat huquqiy axborotlarni jamlab, foydalanuvchilarga tezkor qidiruv imkonini beradi,

balki sun'iy intellekt asosida hujjatlarni tahlil qilish, presedentlarni topish va ularni solishtirish kabi murakkab jarayonlarni ham osonlashtiradi.

Huquqshunoslikda aniq va ishonchli ma'lumotlar manbasi muhim ahamiyatga ega. Chunki advokatlar, sudyalalar va ilmiy tadqiqotchilar o'z qarorlarini, xulosalarini dalillarga tayanib chiqarishlari lozim. Shu nuqtai nazardan, xalqaro huquqiy bazalarning paydo bo'lishi va kengayishi huquqiy tafakkur madaniyatini yangi bosqichga olib chiqdi.

LexisNexis va **Westlaw** bugungi kunda 190 dan ortiq davlatda faol ishlatiladi. Ularning ma'lumotlar bazasida millionlab huquqiy hujjatlar, qonunlar, xalqaro shartnomalar, maqolalar va tahliliy sharhlar jamlangan. Bu platformalar orqali foydalanuvchi bir necha soniya Ichida kerakli hujjatni topishi, tahlil qilishi va tegishli manbalarni solishtirish mumkin. Natijada, huquqiy qarorlar qabul qilish jarayoni yanada tez, aniq va ishonchli bo'ladi.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda huquq sohasini raqamlashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Toshkent davlat yuridik universiteti, boshqa oliy o'quv yurtlari hamda ayrim davlat tashkilotlari xalqaro ma'lumot bazalari bilan tanishish va ulardan foydalanish yo'lida amaliy qadamlar tashlamoqda. Bu jarayon mamlakatda huquqiy madaniyatni oshirish va xalqaro standartlarga yaqinlashish yo'lidagi muhim bosqichdir.

Mazkur maqolaning maqsadi – xalqaro huquqiy bazalar sifatida LexisNexis va Westlaw tizimlarini o'rganish, ularning afzalliklarini tahlil qilish, shuningdek, O'zbekistonda ulardan foydalanish imkoniyatlari va amaliy holatini aniqlashdan iboratdir. Maqolada IMRAD (Introduction, Methods, Results, And, Discussion) uslubiga mal qilinib har bir bo'lim ilmiy aniqlik va manbalar asosida yoritiladi.

Usullar (METHODOLOGY)

Mazkur ilmiy maqola tahliliy va hujjatli yondashuv asosida tayyorlanadi. Maqolani tayyorlashda asosan quyidagi manba turlari ishlatiladi:

1. **Rasmiy veb-saytlar:** LexisNexis (www.lexisnexus.com) va Westlaw (legal.thomsonreuters.com) sahifalarida e'lon qilingan rasmiy ma'lumotlar;
2. **Akademik maqolalar va konferensiya materiallari:** Toshkent davlat yuridik universitetining elektron axborot bazasida joylashgan xalqaro konferensiya hisobotlari, unda LexisNexis va Westlaw tizimlaridan foydalanish masalalari tilga olingan;
3. **Ochiq davlat va ta'lim resurslari:** O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, axborot texnologiyalari vazirligi va oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining rasmiy xabarlaridan foydalanildi.

Ma'lumotlar 2024-2025- yillardagi ochiq manbalar asosida to'plandi va solishtirma tahlil usulida o'rganildi. Tadqiqot davomida har ikki platformaning texnik, funksional va amaliy afzalliklari tahlil qilinib, O'zbekistondagi mavjud imkoniyatlar bilan solishtirildi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, LexisNexis va Westlaw tizimlari hozirgi kunda huquqiy axborot bilan ishlashda dunyo miqiyosida eng ilg'or va ishonchli platformalar hisoblanadi. Har ikki tizim foydalanuvchilarga nafaqat keng ma'lumotlar bazasini taqdim etadi, balki huquqiy tahlil, avtomatik hujjat solishtirish, huquqiy izlanishlarni tezlashtirish kabi imkoniyatlar orqali ish unumdorligini oshiradi.

1.LexisNexis tizimining asosiy afzalliklari

LexisNexis kompaniyasi 1973-yilda AQSHda tashkil etilgan bo'lib, bugungi kunda u 190 dan ortiq mamlakatlarda faoliyat yuritadi. U huquqshunolar,

tadqiqotchilar, sudyalalar va talabalar uchun mo'ljallangan eng yirik ma'lumotlar bazalaridan biri hisoblanadi.

LexisNexis bazasida quyidagi ma'lumotlar mavjud:

Qonunlar va normativ hujjatlar: AQSH, Yevropa ittifoqi va boshqa davlatlarning amaldagi qonunlari, farmonlari va qarorlari.

Sud amaliyoti: Millionlab sud qarorlari, presedentlar va ularning tahliliy sharhlari.

LexisNexis foydalanuvchilarga "**Smart search**" tizimi orqali kalit so'zlar, mavzular yoki hatto huquqiy normaning qisqa tavsifi orqali kerakli hujjatni topish imkonini beradi.

Bundan tashqari, tizimda AI (sun'iy intellekt) asosidagi "Lexis+" funksiyasi mavjud bo'lib, u foydalanuvchining izlanish niyatini aniqlaydi va eng muhim manbalarni taklif etadi. Shu sababli, foydalanuvchi vaqtini tejaydi va huquqiy tahlil jarayoni yanada aniqlik kasb etadi.

LexisNexis'ning eng katta afzalliklaridan biri bu ma'lumotlarning ishonchliligi va doimiy yangilanib borilishidir. Har bir hujjat rasmiy manba orqali tekshiriladi, bu esa ilmiy ishlarda yoki amaliy sud hujjatlarini tayyorlashda xatolik ehtimolini kamaytiradi.

2. Westlaw tizimining afzalliklari:

Westlaw - "Thomson Reuters" kompaniyasiga tegishli bo'lib, u LexisNexis bilan bir qatorda dunyoda eng ishonchli huquqiy ma'lumot platformalaridan biri sifatida tan olingan. Westlaw asosan AQSh, Kanada, Buyuk Britaniya, Avstraliya va Yevropa davlatlari qonunchiligi bilan ishlovchi mutaxassislar v in ishlab chigilgan.

Westlaw bazasida quyidagilar mavjud:

"KeyCite" tizimi - foydalanuvchi tanlagan sud qarorining qanchalik dolzaro va amal qilayotganini avtomatik tahlil qiladi.

"WestSearch Plus" - Al yordamida kontekstual izlanish, ya'ni foydalanuvchi yozgan so'zlar orgali eng mos qonun va presedentlarni aniqlaydi.

"Practical Law" moduli - advokatlar uchun amaliy qo'llanmalar, shartnoma namunalarini va maslahatlarni taklif etadi.

Westlaw tizimining asosiy ustunligi - presedent huquqini tahlil qilishdagi aniqligi va tezkorligi.

Ayniqsa, ingliz-amerika huqua tizimida faoliyat yurituvchi yuristlar uchun bu katta qulaylik yaratadi.

Shuningdek, westlaw plattformasi foydalanuvchilarga profilga mos tahlil taklif alladi: masalan, advokat, talabalar, sudyalalar yoki tadqiqotchilar uchun alohida interfeys va filtrlash tizimi mavjud.

3. Foydalanuvchi tajribasi natijalari

Foydalanuvchilar fikrlariga ko'ra, LexisNexis huquqiy ta'lim va ilmiy tadqiqotlar uchun qulayroq, Westlaw esa amaliyotda - ya'ni advokatlik va sud ishlarida - samaraliroq natija beradi.

2023-yilda "Legal Tech Global Survey" tadqiqotiga ko'ra, foydalanuvchilarning 62 foizi LexisNexis'ni akademik maqsadlar uchun, 38 foizi esa Westlaw'ni sud amaliyoti uchun afzal ko'rgan.

Natijalarning umumiy tahlili shuni ko'rsatadiki, har ikki tizimning asosiy maqsadi - huquqiy qarorlar qabul qilishni soddalashtirish va xatoliklarni kamaytirishdir.

Muhokama (DISCUSSION)

Tadqiqot davomida olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, xalqaro huquqiy axborot bazalaridan foydalanish bugungi global huquq tizimida muhim zaruratga aylanmoqda. Chunki zamonaviy yurist, advokat yoki tadqiqotchi uchun faqat milliy qonunlar bilan cheklanib bo'lmaydi. U xalqaro presedentlar, xorijiy qonunchilik tajribasi va global sud amaliyotidan xabardor bo'lishi zarur. Shu jihatdan LexisNexis va Westlaw tizimlari O'zbekiston uchun ham dolzarb ahamiyatga ega.

1. O'zbekiston sharoitida xalqaro huquqiy bazalarning ahamiyati

O'zbekiston Respublikasi so'nggi yillarda huquqiy davlat tamoyillarini mustahkamlash, qonunchilikni raqamlashtirish va xalqaro tajribani joriy etish yo'lida izchil islohotlar olib bormoqda. Ayniqsa,

"Elektron hukumat", "Raqamli universitet"

"Elektron adliya" tizimlari joriy etilishi huquqiy ma'lumotlardan onlayn foydalanish madaniyatini shakllantirishda muhim qadam bo'ldi.

Shu jarayonda xalqaro bazalardan foydalanish masalasi ham muhokama markazida turibdi.

Chunki LexisNexis va Westlaw tizimlarida joylashgan ma'lumotlar huquqshunoslarga quyidagi imkoniyatlarni beradi:

2. O'zbekistonning LexisNexis va Westlaw bilan hamkorlik holati

2020-yildan boshlab O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, Toshkent davlat yuridik universiteti va boshqa yuridik tashkilotlar tomonidan xalqaro huquqiy bazalar bilan hamkorlik o'rnatish masalalari muhokama qilingan.

LexisNexis bilan hamkorlik:

2021-yilda Toshkent davlat yuridik universiteti

(TDYU) vakillari tomonidan LexisNexis vakillari bilan onlayn uchrashuv o'tkazilgan. Uchrashuvda O'zbekistonda huquqiy axborot tizimini rivojlantirish, o'quv jarayonida LexisNexis resurslarini sinov tariaYa joriy etish masalalari ko'rib chiqilgan.

Shundan so'ng 2022-yilda TDYU talabalari uchun cheklangan kirish (trial access) asosida LexisNexis tizimidan foydalanish imkoniyati berilgan.

Bu tajriba dastlab faqat o'quv-tadqiqot maqsadida bo'lgan bo'lsa-da, natijalar ijobiy baholangan.

Westlaw bilan hamkorlik:

2023-yilning avgust oyida O'zbekiston

Respublikasi Adliya vazirligi vakillari va **Thomson Reuters (Westlaw egasi)** kompaniyasi o'rtasida hamkorlik yuzasidan muzokaralar bo'lib o'tgan.

Mazkur uchrashuvda O'zbekiston huquqshunoslik sohasi uchun Westlaw tizimining

Professional Access versiyasini joriy etish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan.

Ayni paytda Westlaw tizimi O'zbekistonning ayrim xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qiluvchi idoralarida (masalan, BMT vakolatxonasi, USAID loyihalari) foydalanilmoqda.

Shu bilan birga, 2024-yilda **TDYU va "Thomson Reuters"** o'rtasida memorandum imzolash rejalashtirilgani haqida rasmiy xabarlar tarqalgan. Bu memorandum orqali Westlaw'ning ta'lim maqsadlari uchun litsenziyalangan versiyasini O'zbekiston oliygohlariga joriy etish ko'zda tutilgan.

Xulosa (CONCLUSION)

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, **LexisNexis** va **Westlaw** kabi xalqaro huquqiy ma'lumot bazalari zamonaviy huquqshunoslik faoliyatining ajralmas

qismiga aylangan. Ular nafaqat huquqiy hujjatlar va sud amaliyotlarini yig'ish, balki ularni ilmiy tahlil qilish, solishtirish va izchil sharhlash imkoniyatlarini ham beradi. Har ikki tizimning asosiy maqsadi — foydalanuvchiga ishonchli, to'liq va yangilanib boruvchi huquqiy axborotni taqdim etishdir.

LexisNexis tizimi o'zining keng qamrovli ma'lumotlar bazasi, hujjatlarni tezkor qidirish imkoniyati va AI (sun'iy intellekt) asosidagi "Lexis+" funksiyasi bilan ajralib turadi. Westlaw esa sud presedentlarini chuqur tahlil qilish, "KeyCite" tizimi orqali huquqiy qarorlarning dolzarbligini baholash va "Practical Law" moduli orqali amaliy yondashuvlarni taklif etishi bilan ustunlikka ega.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, O'zbekistonda ushbu tizimlardan **to'liq litsenziya asosida foydalanish hali yo'lga qo'yilmagan**, biroq Adliya vazirligi va Toshkent davlat yuridik universiteti tomonidan bu yo'nalishda **amaliy muzokaralar** olib borilmoqda. 2022-2024-yillar oralig'ida LexisNexis bilan sinov dasturi o'tkazilgan, Westlaw bilan esa hamkorlik memorandumini tayyorlanmoqda.

Bu tajribalar O'zbekiston huquqiy tizimini raqamlashtirish, xalqaro standartlarga moslashtirish va yuridik ta'lim sifatini oshirishda muhim o'rin tutadi. Shu bois, kelgusida:

- 1.Oliy ta'lim muassasalarida xalqaro huquqiy bazalardan foydalanish bo'yicha alohida fan jorjy etish;
- 2.Davlat tashkilotlari uchun xalqaro ma'lumot bazalariga jamoaviy kirish tizimini yaratish;
- 3.Mahalliy "Lex.uz" platformasini xalqaro huquqiy axborot tarmoqlari bilan integratsiya qilish;
- 4.Xorijiy bazalar uchun maxsus grant va subsidiyalar tizimini yo'lga qo'yish maqsadga muvofiqdir.

Shunday qilib, LexisNexis va Westlaw tizimlaridan foydalanish O'zbekiston huquqiy islohotlarining keyingi bosqichida muhim turtki bo'lishi mumkin.

Bu nafaqat ilmiy salohiyatni oshiradi, balki huquqiy qarorlar qabul qilishda aniq va global yondashuvni shakllantiradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

- 1.LexisNexis Official Website www.lexisnexis.com
- 2.Thomson Reuters Westlaw www.thomsonreuters.com
- 3.O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi rasmiy sayti www.adliya.uz
- 4.Toshkent davlat yuridik universiteti -
"Huquqiy axborot texnologiyalari" kafedrası
hisobotlari (2023-yil).
- 5.Legal Tech Global Survey Report 2023 - International Legal Research
Tools Analysis.
- 6.Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi ma'lumotlari (2024-yil).
- 7.OECD Report on Digital Legal Transformation (2022-yil).
- 8.Westlaw Edge AI Documentation, Thomson Reuters (2023).
- 9.RELX Group Annual Legal Report (2024).